

“MİLLÎ BİR EDEBİYAT YARATABİLİR MİYİZ?” TARTIŞMALARINDAN MİLLİYETÇİ EDEBİYATA DOĞRU

Mehmet Yılmaz

- Gazeteci Nusret Safa Çoşkun'un, 1936-1938 yılları arasında kırk dört edebiyatçı ile gerçekleştirdiği “Millî Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?” başlıklı anket; önce bu yıllar arasında *Açık Söz* gazetesinde yayımlanır, ardından 1938'de kitaplaştırılır. Uzun zamandır sahaflarda bile bulunamayan eser Çolpan Yayınları tarafından yeniden yayımlandı.¹ Şaban Özdemir tarafından hazırlanan eser, kısa bir giriş yazısı ile okura sunulmuş. Millî Edebiyatın tanımı ve sınırlarını belirlemede Türk edebiyatının nasıl bir evreden geçtiğini, meseleye bakış açısında yaşanan değişimin hangi boyutlarda olduğunu görmemiz açısından bu tarz anketlerin önemli kaynak niteliğinde oldukları bir gerçektir. Eser, bu çerçevede Millî Edebiyat döneminin nasıl anlaşılması gerektiği hakkında oluşan farklı görüşleri de ihtiva ediyor. Kırk dört yazarın büyük bir çoğunluğu Millî Edebiyat ile ilgili fikirlerini beyan ederken Millî Edebiyat'ın ayrı, Milliyetçi Edebiyat'ın ise apayrı bir kavram olduğunu vurgulamaları oldukça önemli. Ancak öncelikle bu anketten tam yirmi yıl önce Ruşen Eşref Üneydın'ın dönemin önemli edebiyatçılarıyla gerçekleştirdiği röportaja kısaca değinmekte fayda var. Zira Ruşen Eşref'in dönemin önemli isimlerine sorduğu sorulardan biri de Millî Edebiyat hakkındaki görüşleriydi.

Millî Edebiyat akımının en yoğun tartışmalara neden olduğu bir dönemde Ruşen Eşref'in dönemin önemli edebiyatçılarıyla gerçekleştirdiği mülakatlar, Millî Edebiyat'ın o zaman dilimi içinde nasıl algılandığını gösteriyor. 1916 ile 1918 yılları arasında gerçekleştirilen bu mülakatlarda Ruşen Eşref, dönemin şair ve mu-

1 Nusret Sefa Çoşkun, *Millî Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?*, (Hzl.: Şaban Özdemir), Çolpan Yayınları, Ankara 2018.

harrirlerine Millî Edebiyat ile ilgili görüşlerini de sormuştur. Sorulara verilen cevapların hemen hemen tamamı, konuyu dil meselesi çerçevesinde değerlendiriyor. Yeni Lisan, her şeyden önce “Millî bir edebiyat için millî bir lisan gereklidir.” görüşünden hareket ettiğinden Osmanlıcanın kuralları içinde yetişen Tanzimat ve Servet-i Fünun neslinin çoğu, Osmanlıcanın ve aruz ölçüsünün ortadan kaldırılmasına karşı çıkacaktır. Sunduğu imkânlar içinde Osmanlı milletinin millî dilinin Osmanlıca olduğunu savunan Süleyman Nazif’in konu ile ilgili açıklamaları, Millî Edebiyat ile 1911-1923 yılları arasındaki Milliyetçi Edebiyat akımı arasındaki farklılığı anlamak açısından önem taşımaktadır. Edebiyatımızda Namık Kemal’den sonra, vatan / millet temalarına en sık değinen *Daüssıla* şairi şunları söylemektedir:

Emin Bey [Mehmet Emin Yurdakul] nasıl ve ne kadar şair olursa olsun benim yüzüme karşı “Millî Şair” demeyiniz. Çünkü ben de bu millettenim ve benim gibi daha birçok halis Osmanlı Türk’ü vardır ki Emin Bey’i kendi şairleri olarak kabul etmiyorlar. Bir şairin veya iki köylünün hatırı için birçok adamı Osmanlı tabiiyetinden uzaklaştıracak ve Türklükten ihraç mı edeceksiniz?²

Süleyman Nazif; Osmanlıcanın imkânlarını kullanarak millî eserler üretebileceğini, vatanın bütünlüğünü korumaya yönelik edebî faaliyetler gerçekleştirilebileceğini, bu tarz eserlerin sırf Yeni Lisan anlayışına uymuyor diye reddedilmesinin doğru olmadığını vurgulamaktadır ki bu tartışmalar kısa bir süre içinde sade Türkçe lehine neticelenecektir. Ancak sorun, sadece dil meselesi değildir. Edebî eserin içeriğiyle belirlenen kimliği de Yeni Lisan Hareketi’ni başlatan milliyetçi edebiyatçılar tarafından Millî Edebiyat’ın dâhilinde görülmemektedir. Ömer Seyfettin; *Yeni Lisan* makalelerinde edebiyatımızı Garp’a ve Şark’a doğru ikiye ayırırken her ikisinin de millî bir özellik göstermediğini, birinin Arap ve İran edebiyatını, diğerinin Fransız edebiyatını taklitten ibaret olduğunu vurguluyordu. Bu vurgu, edebî eserin içeriğinin oluşturulurken bir yazarın kendi kültür kodlarından hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir. Başka bir kültürün aktarımını yaptığınızda, kendi coğrafyanızda yetişen insanın özelliklerinden uzaklaşarak ürettiğiniz eserde, sade Türkçe kullansanız da yaptığınız millî bir üretim olmamaktadır.

Millî Edebiyat’ın nasıl olması gerektiği, sınırlarının ve içeriğinin hangi ölçütlere göre belirleneceği ile ilgili tartışmalar 1923’ten sonra da devam etmiştir. Ruşen Eşref’in mülakatlarına benzer şekilde, Nusret Safa Coşkun’un 1938 yılında kitap olarak basılan ve basılmadan önce 1936’da *Açık Söz* gazetesinde yayımlanan “Millî Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?” başlıklı

2 Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, ss. 107.

çalışması millî / milliyetçi edebiyat ayrımının belirlenmesi bakımından üzerinde durulması gereken görüşler içeriyor.

Mülakat sorularına cevap veren yazar ve şairlerin büyük bir çoğunluğunun, milleti bir arada tutan dil vasıtasıyla o milletin hayata bakış açısını, duygu ve düşüncelerini oluşturan her edebiyatın millî olduğu konusunda hemfikir olduklarını görmekteyiz. Ancak millî edebiyatla kastedilen Türkçülük ideolojisi çerçevesinde bir edebiyat oluşturmaksa buna “Milliyetçi Edebiyat” ifadesini kullanmanın en doğru yaklaşım olacağını belirtmişlerdir. Nusret Safa'nın eserinde, Fuad Köprülü'nün uyarısı önemlidir. Özellikle Servet-i Fünun Edebiyatı'nın Batı'yı her yönüyle taklit eden gayrimillî bir edebiyat oluşturmaları, Millî Edebiyat akımını tetikleyen en önemli amillerden biri olmuştur. Şöyle ki:

Bizim son nesil edebiyatının Avrupa şekillerini tamamen almaya çalıştığı halde bir türlü millî bir mahiyet almaması, Fransız edebiyatının soluk bir gölgesi olmasından, yani hususi bir ruhu ve bâriz bir şahsiyeti bulunmamasından ileri geliyor. Eğer bizim romancılarımız, son şairlerimiz Garp tekniğini alırken Fransız maneviyatını da beraber getirmemiş olsalardı, bugünkü Türk romanı yalnız isimleri Türk ismine tebdil edilmiş acemi bir Fransız romanı şekline girmezdi. (s. 21)

O hâlde “her edebiyat, kendisini vücuda getiren milletin ifadesi olmak itibarıyla millîdir.” Başarılması gereken şey ise “ruh itibarıyla kendi şahsiyetini en yüksek derecede gösterir bir mahiyet alması”dır (s. 25). Fuat Köprülü'nün bu tespitleri millî edebiyat ile milliyetçi edebiyat arasındaki sınırların belirlenmesini sağlayan ilkeleri ortaya koyuyor. Bununla birlikte aynı dil içinde bütün yönleriyle başka bir milletin edebiyatını taklit eden bir anlayışın türeyebileceğini yani gayrimillî bir edebiyatın oluşturulabileceğini Servet-i Fünun Edebiyatı'nı örnek göstererek söylemektedir.

“Milliyetçi edebiyat Türk birliğini müdafaa hamlesinden doğar.” diyen Peyami Safa, millî edebiyat tabirinin yanlış kullanıldığına dikkat çekerek Fuad Köprülü'nün belirttiği noktaya gelir ve hemen hemen aynı görüşü dillendirir: “Bizde millî edebiyat tabiri milliyetçi edebiyat yerine kullanılıyor. Tabir üstünde biraz düşünülürse millî olmayan edebiyat yoktur ve millî kelimesi hiçbir tasnife giremez fakat milliyetçi dediğimiz vakit ‘milliyet’ şuur ve heyecanını her türlü ideal ve ideolojilerin üstüne koyan bir fikre varıyoruz demektir.” (s. 31)

Agâh Sırrı Levend; yer yer çelişkiye düştüğü açıklamalarında, divan şiirinin içerik ve yapı olarak millî olmadığını kesin bir dille ifade eder. “Bir defa milliyet duygusunun olmadığı yerde millî edebiyat olamaz. Milliye-

tini istihkar eden bir cemiyetin şairi istediği kadar eserlerinde mensup olduğu cemiyeti aksettirsin. Ona millî şair denilemez. Eski edebiyatımızın Türklükle sahih bir alakası yoktur.” (s. 38) “Taklit olmayan millîdir.” görüşünden hareketle Ömer Seyfettin’in *Yeni Lisan* makalelerinde dile getirdiği sebeplere bağlı olarak 20. yüzyılın başlarına kadar millî bir edebiyat yaratılamamıştır. Burada kastedilen Türkçülük idealine bağlanarak gelişen bir edebiyatın millî olup olmadığı değildir. Türk dilinin imkânları dâhilinde Türk milletinin kimliğini, kişiliğini, ruhunu, günlük hayatın ayrıntılarında saklı olan iç hayatını yansıtmadığı için de eski edebiyatımız millî değildir. Fuad Köprülü’nün *Servet-i Fünun Edebiyatı* için dile getirdiği “edebî eserin içeriğinde de Fransız toplumunun bireysel ve sosyal hayatını dile getirdikleri için millî bir edebiyat yaratamadılar” eleştirisini, Ağâh Sırrı Levend divan şiirimiz için söyler. Divan şiirinin İstanbul veya Anadolu’daki cemiyet hayatını hangi yönleri ile yansıttığı, bunu başarıp başaramadığı tartışmaya açıktır. Burada belirtilmek istenen, mesele ile ilgili ortaya konulan farklı görüşlerdir.

Ankete katılanların görüşlerini değerlendirdiğimizde bazı farklılıklar olmakla birlikte birçok yazarın millî edebiyat ile milliyetçi [eserde genellikle milliyetperver kelimesi kullanılıyor] edebiyatın birbirinden farklı olduğu hakkındaki kesin yargıdır. Biz, Türk edebiyatının bütün dönemlerini millî olarak görebiliriz ancak Türk edebiyatının içinde öyle bir dönem vardır ki belli bir zaman aralığı içinde Türkçülük ideali ile şekillenmiş ve yazarların büyük bir çoğunluğu Türklük bilincini uyandırma amacıyla eser üretmişlerdir. O hâlde bu dönem, edebiyat tarihlerinde (1911-1923) “Millî Edebiyat” şeklinde değil de “Milliyetçi Edebiyat” diye adlandırılmalıdır. Elbette bu durum, sadece 1911 ile 1923 tarihleri arasına sıkıştırılıp kalamaz. Zira bugün de milliyetçi duygularla mensubu olduğu Türklük idealini yüceltmek için eser üreten değerli yazarlarımız vardır. Edebiyat tarihlerinde gerçekleştirilen farklı zaman aralıklarındaki dönem incelemelerinde “Milliyetçi Edebiyat” başlığı açılarak ayrı çalışmalar yapılabilir. Böylece terminoloji karışıklığının da önüne geçilmiş olacaktır.

Hülya Argunşah, Millî Edebiyat’la ilgili gerçekleştirdiği çalışmalarında dönem isimlendirmesinin yanlışlığına değinmektedir. Nusret Safa’nın anketine verilen cevaplar, daha o dönemde aslında bu isimlendirmenin terim olarak özellikle edebiyat tarihi ile ilgili çalışmaları bulunan bilim insanları tarafından çok da kabul görmediğini ortaya koymaktadır. Bu kısa değerlendirme yazısının amacı da önemli gördüğümüz isimlendirme meselesine dikkat çekmektir.